

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

**LIETUVOS
AUKŠČIAUSIOJO TEISMO**

PRAKTIKOS APŽVALGA

2019 m. kovas

PARENGTA

**LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO
TEISĖS TYRIMŲ GRUPĖS**

Pastaba. Šioje apžvalgoje pateikiamos neoficialios Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – ir LAT) procesinių sprendimų santraukos. Šis dokumentas yra skirtas tik informavimo tikslais. Oficialius ir nesutrumpintus sprendimų tekstus galite rasti LAT interneto svetainėje www.lat.lt.

TURINYS

I. ADMINISTRACINIŲ NUSIŽENGIMŲ BYLOS	3
ANK 110 straipsnio 1 dalies taikymas	3
<i>Dėl savavališko žemės užėmimo</i>	3
II. BAUDŽIAMOSIOS BYLOS	4
1. Lietuvos Respublikos baudžiamojo įstatymo taikymas	4
BK 67 straipsnio 2, 3 dalių, 75 straipsnio taikymas	4
<i>Dėl baudžiamojo poveikio priemonių, skiriamų atidedant bausmės vykdymą</i>	4
2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso įstatymo taikymas	5
BPK 94, 109 straipsnių nuostatų laikymasis	5
<i>Dėl daiktų pripažinimo reikšmingais bylos tyrimui ar nagrinėjimui</i>	5
<i>Dėl asmens pažeistų teisių gynimo būdų</i>	7
<i>Dėl tinkamo civilinio ieškinio išsprendimo</i>	7
III. CIVILINĖS BYLOS	8
Daiktinė teisė	8
<i>Dėl daugiabučio namo patalpų savininko suinteresuotumo dalyvauti byloje, kurioje ieškinyms pareikštas bendrijai</i>	8
Sutarčių teisė	9
<i>Dėl atleidimo nuo civilinės atsakomybės už sutarties neįvykdymą dėl valstybės veiksmų</i>	9
Civilinio proceso teisė	10
<i>Dėl procesinių dokumentų įteikimo juridiniam asmeniui kaip sprendimo už akių priėmimo prielaidos</i>	10
<i>Dėl antstolio teisės atlikti priešpriešinių reikalavimų įskaitymą, kai vykdomuosius veiksmus dėl skolininko ir išieškotojo vykdo skirtingi antstoliai</i>	11

I. ADMINISTRACINIŲ NUSIŽENGIMŲ BYLOS

ANK 110 straipsnio 1 dalies taikymas

Dėl savavališko žemės užėmimo

Apžvelgiamoje administracinio nusižengimo byloje asmuo (pareiškėjas) nubaustas pagal ANK 110 straipsnio 1 dalį už tai, kad valstybinėje žemėje pasodindamas viena eile tujas, kurios savo perimetru juosia 213 kv. m valstybinės žemės plotą, užtvėrė valstybinę žemę, ir taip pažeidė įstatymais saugomus interesus, nesilaikė Lietuvos Respublikos žemės įstatymo 21 straipsnio 7 punkto reikalavimų.

Teisėjų kolegija, išnagrinėjusi atnaujintą administracinio nusižengimo bylą, pažymėjo, kad pareiškėjo argumentas, jog jo pasodintos tujos nesudarė kliūčių vaikščioti valstybinėje žemėje ir ten galima patekti, todėl nėra ANK 110 straipsnio 1 dalyje nurodyto administracinio nusižengimo sudėties objektyviojo požymio – veikos, nepagrįstas. Pasak teisėjų kolegijos, apylinkės teismas pagrįstai nurodė, kad administracinėn atsakomybėn patraukto asmens pasodintomis (be kita ko, iš trijų pusių, kaip patvirtino ir pats pareiškėjas apylinkės teismo posėdyje) tujomis ribojamas valstybinės žemės plotas yra sukultūrintas, šienaujamas, todėl bet kuris asmuo, būdamas šalia tokio žemės sklypo, turi aiškiai suvokti, kad jis yra privatus, ir juo naudotis (eiti, važiuoti, būti šioje žemėje ar pan.) be savininko sutikimo negalima. Teisėjų kolegija pritarė ir apygardos teismo išvadoms, kad į užėmimo sąvoką patenka ir medžių ar krūmų sodinimas, kai savininkas be papildomų pastangų ar derybų su juos pasodinusiu asmeniu negali laisvai naudotis savo nuosavybe; kartu tokie veiksmai parodo kitiems žmonėms, kad užvaldytas žemės plotas yra kažkieno naudojamas ir kažkam priklauso. Teisėjų kolegija pabrėžė, kad pagal teismų praktiką savavališkas žemės užėmimas konstatuojamas ne tik tada, kai žemė užtvėriama tvora ar kitu būdu ir į ją nebegali patekti sklypo savininkas ir kiti asmenys, bet ir tada, kai tokia žemė yra užimama kitokiu būdu, pvz., ji apariama, užsėjama ir pan. (Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis

administracinių teisės pažeidimų bylose Nr. N438-1330/2010, N575-362/2012). Kartu teisėjų kolegija konstatavo ir tai, kad teismai tinkamai nustatė ir administracinio nusižengimo sudėties subjektyvųjų požymių – tyčią. Teisėjų kolegijos nuomone, administracinė atsakomybėn patrauktas asmuo žinojo ir aiškiai suprato, kad žemės sklypas, kuriame jis neteisėtai pasodino tujas, yra valstybinė žemė, kad jame savavališkai sodinti tujų be žemės savininko sutikimo jis neturėjo teisinio pagrindo.

Atsižvelgusi į tai, kas išdėstyta, teisėjų kolegija netenkino pareiškėjo prašymo ir apygardos teismo nutartį paliko nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. kovo 5 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. 2AT-15-693/2019

II. BAUDŽIAMOSIOS BYLOS

1. Lietuvos Respublikos baudžiamojo įstatymo taikymas

BK 67 straipsnio 2, 3 dalių, 75 straipsnio taikymas

Dėl baudžiamojo poveikio priemonių, skiriamų atidedant bausmės vykdymą

Šioje baudžiamojoje byloje Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinė sesija, be kita ko, sprendė klausimą dėl baudžiamojo poveikio priemonės – įmokos į Nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą – skyrimo atidedant bausmės vykdymą pagal BK 75 straipsnį.

Plenarinė sesija, išnagrinėjusi šią baudžiamąją bylą kasacine tvarka, atkreipė dėmesį į tai, kad šioje baudžiamojoje byloje, kaip ir baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-6/2010, sprendžiamas klausimas dėl galimybės, atidedant bausmės vykdymą, taikyti ne tik BK 67 straipsnio 3 dalyje nurodytas, bet ir kitas baudžiamojo poveikio priemones, ir kartu pažymėjo, kad šiuo atveju yra svarbu įvertinti tai, ar šio klausimo sprendimą reglamentuojančios įstatymų nuostatos reikšmingai nepasikeitė.

Plenarinė sesija nurodė, kad ankstesnėje plenarinės sesijos nutartyje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-6/2010 sprendžiant pirmiau nurodytą klausimą remtasi BK 75 straipsnio 2 dalies (2007 m. birželio 28 d. įstatymo redakcija), 67 straipsnio 2, 3 dalių (atitinkamai 2003 m. balandžio 10 d. ir 2008 m. birželio 12 d. įstatymų redakcijos) nuostatomis. Palyginus šias nuostatų redakcijas su jų redakcijomis, taikytinomis šioje baudžiamojoje byloje, matyti, kad jose išdėstytas baudžiamojo poveikio priemonių skyrimo reglamentavimas yra skirtingas. 2011 m. gruodžio 22 d. pakeitimais, įsigaliojusiais 2012 m. liepos 1 d., BK ir kituose teisės aktuose (Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekse, Lietuvos Respublikos probacijos įstatyme) įtvirtintas naujas teisinis reguliavimas. Taigi, įstatymų leidėjui padarius atitinkamus pakeitimus, pasikeitė reguliavimas skiriant baudžiamojo poveikio priemones ir pareigas, nustatant platesnį jų taikymą pirmiau minėtais atvejais. Plenarinės sesijos vertinimu, tai sudaro pagrindą daryti išvadą, kad visos baudžiamajame įstatyme įtvirtintos baudžiamojo poveikio priemonės gali būti skiriamos ne tik BK 67 straipsnyje nurodytais atvejais, bet ir atidedant bausmės vykdymą, atsižvelgiant į BK 75 straipsnio 2 dalyje nustatytus reikalavimus. Kartu plenarinė sesija atkreipė dėmesį į tai, kad BK 75 straipsnis buvo papildytas nauja 3 dalimi, pagal kurią teismas gali nustatyti ir BK 75 straipsnio 2 dalyje nurodytas pareigas, kurios turėtų teigiamos įtakos nuteistojo elgesiui (2011 m. gruodžio 22 d. įstatymo redakcija). Plenarinės sesijos nuomone, taip įstatymų leidėjas išplėtė bausmės individualizavimo principo taikymą, kuris užtikrinamas kuo platesnėmis galimybėmis parinkti poveikio priemones nuteistajam. Be to, pirmiau nurodytu įstatymu padarytu BK 75 straipsnio 2 dalies pakeitimu įtvirtinta ir nauja galimybė paskirti, atidedant bausmės vykdymą, ne vieną, bet kelias tarpusavyje suderintas baudžiamojo poveikio priemones. Plenarinės sesijos vertinimu, visa tai sudaro pagrindą manyti, kad bausmės individualizavimo principas turi būti plačiau taikomas ir aiškinant, kokios baudžiamajame įstatyme įtvirtintos baudžiamojo poveikio priemonių rūšys gali būti skiriamos atidedant bausmės vykdymą.

Taigi, plenarinės sesijos vertinimu, remiantis pirmiau išdėstytu platesniu sisteminiu interpretavimu, yra pagrindas teigti, kad BK 75 straipsnio nuostatos suteikia įgaliojimus teismui, atidedant bausmės vykdymą, paskirti nuteistajam ir BK 67 straipsnio 3 dalyje nenurodytą baudžiamojo poveikio priemonę. Jeigu šioje baudžiamojoje byloje taikytina baudžiamojo įstatymo redakcija būtų aiškinama priešingai, tai, plenarinės sesijos nuomone, reikėtų, kad nuteistiesiems, kuriems atidedamas bausmės vykdymas, skirtingai nei nuteistiesiems, kuriems taikomas lygtinis paleidimas, negalėtų būti skiriamos šios baudžiamojo poveikio priemonės: turtinės žalos atlyginimas ar pašalinimas, nemokami darbai, įmoka į Nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą (BK 67 straipsnio 2 dalies 4–6 punktai, 69–71 straipsniai). Bausmės vykdymo institutas ir lygtinio paleidimo institutas pagal savo pobūdį yra labai panašūs. Šios baudžiamojo poveikio priemonės taip pat neturi ypatingų požymių, dėl kurių toks skirtumas tarp šių nuteistų asmenų grupių būtų objektyviai pateisinamas. Vadinas, atsižvelgiant į aptartus baudžiamojo įstatymo pakeitimus, BK 75 straipsnio nuostatos šioje byloje, remiantis ir pirmiau nurodytais argumentais, turi būti aiškinamos kaip suteikiančios teismui įgaliojimus, atidedant bausmės vykdymą, paskirti bet kurią BK IX skyriuje nustatytą baudžiamojo poveikio priemonę.

Plenarinė sesija taip pat nurodė, kad kitos BK nuostatos, kuriomis remtasi priimant ankstesnę plenarinės sesijos nutartį baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-6/2010, išliko tokios pačios (BK X skyriaus pavadinimas, 73 straipsnis), tačiau BK 67, 75 straipsnio pakeitimai ir priimtas Probacijos įstatymas, aiškinant sistemiškai, sudaro pagrindą daryti išvadą, kad šioje byloje taikytinas teisinis reguliavimas reikšmingai pasikeitė. Dėl to šioje baudžiamojoje byloje pirmiau nurodytas ankstesnėje baudžiamojoje byloje įtvirtintas precedentas netaikytinas. Kartu plenarinė sesija, be kita ko, pažymėjo, kad naujo BK 75 straipsnio aiškinimo pagrįstumą patvirtina ir kasacinio teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-215-303/2015, kuria atidedant bausmės vykdymą nuteistajam dėl nusikalstamos veikos, padarytos po 2012 m. liepos 1 d., paskirta baudžiamojo poveikio priemonė – įmoka į Nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą. Plenarinės sesijos vertinimu, nukrypti nuo šios kasacinio teismo praktikos nėra teisinio pagrindo.

Plenarinė sesija šioje baudžiamojoje byloje taip pat atkreipė dėmesį ir į tai, kad kasatorius nuteistas 2016 m. lapkričio 6 d. nuosprendžiu, atidedant bausmės vykdymą, dėl nusikaltimo, kurį padarė 2014 m. sausio 15 d. – birželio 9 d., t. y. po pirmiau nurodyto teisinio reguliavimo pasikeitimo. Pagal BK 3 straipsnio 4 dalį skiriamos tos baudžiamojo poveikio priemonės, kurias nustato teismo sprendimo priėmimo metu galiojantis baudžiamasis įstatymas.

Atsižvelgusi į išdėstytus argumentus, plenarinė sesija konstatavo, kad šioje baudžiamojoje byloje, vadovaujantis BK 71 straipsniu, 75 straipsnio 2 dalimi, paskiriant nuteistajam baudžiamojo poveikio priemonę – įmoka į Nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, baudžiamasis įstatymas pritaikytas tinkamai.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. kovo 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-58-697/2019

2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso įstatymo taikymas

BPK 94, 109 straipsnių nuostatų laikymasis

Dėl daiktų pripažinimo reikšmingais bylos tyrimui ar nagrinėjimui

Šioje baudžiamojoje byloje S. L. ir V. L. nuteisti pagal BK 182 straipsnio 2 dalį už tai, kad turėdami tikslą apgaulės būdu užvaldyti didelės vertės svetimą turtą, piktnaudžiaudami pasitikėjimu, įtikino nukentėjusiąją N. P. vietoj jai ir jos sutuoktiniui A. P. priklausančio buto įkeitimo sutarties sudaryti apsimestinę šio buto pirkimo–pardavimo sutartį, kuri bus nutraukta, kai nukentėjusioji grąžins 24 000 Lt (6950,88 Eur) paskolą. V. L., veikdamas pagal S. L. įgaliojimą, apsimestinę buto pirkimo–pardavimo sutartį pateikė VĮ Registrų centrui ir įregistravo šį butą nuosavybės teise S. L. vardu. Nukentėjusiajai N. P. paskolą grąžinus, pirkimo–pardavimo sutartis nebuvo nutraukta, apie tai nepranešus nukentėjusiesiems N. P. ir A. P., pasinaudojant jų teisiniu neišprusimu neteisėtai ir taip nuteistieji neatlygintinai užvaldė nukentėjusiųjų butą. Vėliau,

nukentėjusiesiems nedalyvaujant ir nežinant, V. L. sudarius paskolos sutartį dėl 30 000 Lt (8688,60 Eur) su O. S. trijų mėnesių terminui, S. L. kartu su V. L. notarų biure paskolos užtikrinimui įkeitė O. S. jiems nuosavybės teise priklausantį butą trijų mėnesių terminui. V. L. negražinus paskolos O. S., įkeistas butas parduotas iš varžytynių ir atiteko A. K. Taigi S. L. kartu su V. L. taip apgaulės būdu užvaldė N. P. ir A. P. 27 700 Eur vidutinės rinkos vertės butą, taip padarydami nukentėjusiesiems didelę turčinę žalą.

Pirmosios instancijos teismas nukentėjusiosios civilinio ieškinio dalį dėl buto priteisimo natūra paliko nenagrinėtą. Apeliacinės instancijos teismas pirmosios instancijos teismo nuosprendžio dalį dėl civilinio ieškinio pakeitė ir priteisė butą natūra nukentėjusiajai. Tokį savo sprendimą apeliacinės instancijos teismas grindė tuo, kad, jo vertinimu, BPK 94 straipsnio 1 dalies 5 punkte įtvirtinta, kad kiti daiktai (šiuo konkrečiu atveju – butas) gali būti gražinami teisėtiems savininkams. Apeliacinės instancijos teismas taip pat akcentavo, kad dabartinis buto savininkas A. K. turi teisę savo pažeistus interesus ginti civilinio proceso tvarka, atkreipė dėmesį į tai, jog A. K. įgydamas nukentėjusiųjų turtą iš varžytynių žinojo ir suprato, kad dėl buto vyko ginčas teisme.

Kasacinį skundą šioje baudžiamojoje byloje padavęs pirmiau nurodyto buto savininkas A. K. prašė panaikinti apeliacinės instancijos teismo nuosprendžio dalį, kuria nuspręsta iš dalies patenkinti nukentėjusiosios civilinį ieškinį ir priteisti jai butą natūra, dėl šios dalies paliekant galioti pirmosios instancijos teismo nuosprendį.

Išplėstinė teisėjų kolegija, išnagrinėjusi baudžiamąją bylą kasacine tvarka, konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas, priimdamas sprendimą BPK 94 straipsnio 1 dalies 5 punkto pagrindu gražinti nukentėjusiajai teisėtai priklausantį turtą – butą natūra, A. K. padarė materialiai atsakingą už nuteistųjų V. L. ir S. L. neteisėtus veiksmus, kam nebuvo jokio teisinio ar faktinio pagrindo (BPK 111 straipsnis). A. K. byloje dalyvavo tik kaip liudytojas, tačiau teismo nuosprendis jam sukėlė civiliniam atsakovui būdingus materialiuosius teisnius padarinius.

Išplėstinė teisėjų kolegija nurodė, kad BPK 94 straipsnio 1 dalies 5 punkte nustatyta, jog priimant nuosprendį ar nutraukiant procesą daiktai gražinami teisėtiems savininkams, o jeigu šie nenustatyti, pereina į valstybės nuosavybę. Dėl šių daiktų priklausomybės kilę ginčai sprendžiami civilinio proceso tvarka. BPK 108 straipsnyje nustatyta, kad teismas, įsitikinęs, jog proceso metu rasti ir paimti daiktai ar vertybės priklauso nukentėjusiajam ar kitam asmeniui, nusprendžia šiuos daiktus ar vertybes po nuosprendžio įsiteisėjimo gražinti jų savininkui. Taigi, teisėjų kolegijos vertinimu, pirmiau nurodyti baudžiamojo proceso įstatymo straipsniai nesuponuoja išvados, kad teisėtas savininkas ir nukentėjusysis gali (turi) sutapti.

Išplėstinė teisėjų kolegija pažymėjo, kad daiktai, reikšmingi bylos tyrimui ir nagrinėjimui, gali būti pripažįstami daiktiniais įrodymais, jei atitinka BPK įrodymams keliamus reikalavimus. BPK 20 straipsnis nustato, kad įrodymai procese atsiranda tik tuo atveju ir tik nuo to momento, kai teismas nusprendžia, kad teismo tyrimo metu ištirti duomenys laikytini įrodymais. Dėl to nustatant daiktų, reikšmingų bylos tyrimui ir nagrinėjimui, statusą logine prasme yra svarbus jų panaudojimo procese tikslas – t. y. jie turi būti reikšminga priemonė nusikalstamai veikai atskleisti ir kaltininkams nustatyti arba kaltinimui paneigti ar atsakomybei palengvinti, t. y. jie yra informacijos nešėjai. Daiktu gali būti pripažįstamas kaltininko nusikalstamų veiksmų objektas – juo gali būti daiktai, į kuriuos tiesiogiai buvo nukreipta asmens padaryta veika. Tai gali būti, pvz., vagystė, plėšimu, turto prievartavimu įgyti daiktai, paimant kyšį gauti pinigai, kontrabanda įvežtos prekės ir pan. Kartu išplėstinė teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad nagrinėjamu atveju nuteistasis V. L. įgijo ir pasinaudojo teise į daiktą, o ne pačiu daiktu (butu). Dėl to šioje baudžiamojoje byloje butas negali būti pripažintas daiktu, reikšmingu bylos tyrimui ar nagrinėjimui, nes jis nėra ir negali būti reikšmingos informacijos atspindys, nešėjas, nes pats savaime jis jokios įrodomosios reikšmės neturi, o ginčas kyla dėl teisės į daiktą. Taigi išplėstinės teisėjų kolegijos vertinimu, buto gražinimas natūra nukentėjusiajai vadovaujantis BPK 94 straipsnio 1 dalies 5 punktu yra negalimas. Kartu išplėstinė teisėjų kolegija atkreipė dėmesį ir į tai, kad, net jeigu ir būtų pagrindas pripažinti butą gražintinu BPK 94 straipsnio 1 dalies 5 punkto nustatytais

sąlygomis, jis turėtų būti gražintas savininkui, t. y. asmeniui, kuris turėjo nuosavybės teisę į šį butą teismo procesinio sprendimo priėmimo metu.

Dėl asmens pažeistų teisių gynimo būdų

Išplėstinė teisėjų kolegija šioje baudžiamojoje byloje taip pat pažymėjo, kad ginti pažeistą teisę ir reikalauti gražinti daiktą natūra buvęs savininkas (šiuo atveju nukentėjęs) gali reikšdamas atitinkamą ieškinį (vindikacinį arba dėl sandorio nugincijimo) civilinėje byloje. BPK nustatyta galimybė baudžiamojoje byloje reikšti civilinį ieškinį tik dėl žalos atlyginimo (BPK 109 straipsnis), kuris negali būti aiškinamas kaip reikalavimas daiktą gražinti natūra.

Išplėstinė teisėjų kolegija nutartyje nurodė, kad sandorio pripažinimas negaliojančiu yra savarankiškas civilinių teisių gynimo būdas. Teismo sprendimu sandoris gali būti pripažintas negaliojančiu tik įstatymuose įtvirtintais sandorių pripažinimo negaliojančiais pagrindais. Turto pardavimo iš varžytynių aktas teismo sprendimu gali būti pripažintas negaliojančiu specialiojoje teisės normoje – CPK 602 straipsnyje – įtvirtintais pagrindais. Suinteresuoti asmenys, gindami savo pažeistas teises ir teisėtus interesus, gali reikalauti pripažinti turto pardavimo iš varžytynių aktus negaliojančiais (CPK 602 straipsnio 1 dalis), kiti asmenys taip pat gali pareikšti ieškinius dėl civilinės teisės, jeigu jie yra susiję su turto, iš kurio yra išieškoma, priklausymu (CPK 603 straipsnio 1 dalis), pasirinkdami pažeistų teisių gynimo būdus. Tuo atveju, kai asmuo siekia išreikalauti daiktą iš kito asmens reikalaujamas pripažinti sandorius, kuriais nuosavybės teisės į sandorių objektą buvo perleistos šiam asmeniui, negaliojančiais ir prašo taikyti restituciją, yra taikomas prievolinių asmens teisių gynimo būdas. Toks reikalavimas taikyti restituciją tenkinamas remiantis prievolių teisės normomis (CK 6.145–6.153 straipsniai ir kt.), nustačius restitucijos taikymo pagrindą (CK 1.80 straipsnio 2, 3 dalys ir kt.). Restituciją taikant natūra, skolininkui (buvusiam iš varžytynių parduoto turto savininkui) gražinamas turtas, o pirkėjui priteisiama jo už tą turtą sumokėta pinigų suma: jeigu ši pinigų suma yra antstolio žinioje, tai ji visa pirkėjui priteisiama iš antstolio (kasacinė nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-251/2011). Taigi pripažinus turto pardavimo iš varžytynių aktą negaliojančiu gali būti taikant restituciją gražinamas daiktas.

Kitas asmens teisių gynimo būdas, pasitelkiamas siekiant išreikalauti daiktą natūra iš svetimo neteisėto valdymo, yra vindikacinis ieškiny. CK 4.95 straipsnyje įtvirtinta principinė asmens nuosavybės teisių apsaugos nuostata – savininkas turi teisę išreikalauti savo daiktą iš svetimo neteisėto valdymo (vindikacija). Kasacinio teismo praktikoje, atribojant daiktinių ir prievolių teisių gynimo būdus, išaiškinta, kad vindikacija ir restitucija yra savarankiški, tarpusavyje nekonkuruojantys asmens teisių gynimo būdai. Restitucija taikoma tik tada, kai asmenis sieja prievoliniai santykiai, o kai reikalavimą pareiškusio asmens ir daikto valdytojo nesieja tokie santykiai, daiktas gali būti išreikalautas tik pagal vindikacijos taisykles, įtvirtintas CK 4.95–4.97 straipsniuose. Taigi, daikto valdymą savininkas gali susigrąžinti restitucijos būdu, jei jis buvo sandorio šalis, o jeigu daiktas įgijėjui atiteko po daugiau kaip vieno sandorio ir savininkas nebuvo paskutinio sandorio šalis, jis savininkui gražinamas ne restitucijos, o vindikacijos būdu. Kartu išplėstinė teisėjų kolegija pažymėjo, kad pagal CK 4.96 straipsnio 2 dalį iš sąžiningo įgijėjo negali būti išreikalautas nekilnojamasis daiktas, išskyrus atvejus, kai savininkas tokį daiktą prarado dėl kitų asmenų padaryto nusikaltimo.

Dėl tinkamo civilinio ieškinio išsprendimo

Išplėstinė teisėjų kolegija nurodė, kad nustačius, jog kaltinamasis iš nusikalstamos veikos gavo turto, o kiti asmenys patyrė turtinės žalos, turi būti sprendžiamas žalos priteisimo iš nuteistojo klausimas. Išplėstinė teisėjų kolegija taip pat atkreipė dėmesį į tai, kad šioje baudžiamojoje byloje nustatyta, jog pardavus butą iš varžytynių buvo padengtas V. L. įsiskolinimas O. S. – išieškota bendra 13 891,19 Eur skolos suma (11 932,98 Eur skolos, 1558,21 Eur palūkanų ir 400 Eur būtinųjų ir papildomų vykdymo išlaidų), taigi nuteistieji V. L. ir S. L. iš nusikalstamos veikos gavo turtinės naudos, todėl teismai turėjo svarstyti turtinės žalos priteisimo iš nuteistųjų klausimą.

Nukentėjusioji viso bylos tyrimo ir nagrinėjimo metu civiliniame ieškinyje formulavo prašymą grąžinti butą natūra, tačiau teisinis reguliavimas bei bylos duomenų analizė rodo, kad toks reikalavimas yra neįgyvendinamas, todėl pateiktas ieškinys turėtų būti tikslinamas, nes teisė į žalos atlyginimą realiai gali būti įgyvendinama tik tuo atveju, kai ieškinio turinys informatyvus, proceso dalyviams suprantamas, jame išsamiai nurodytos aplinkybės ir įrodymai, kuriais grindžiamas materialinis reikalavimas.

Išplėstinė teisėjų kolegija taip pat pažymėjo, kad teismas bylą nagrinėja neperžengdamas nei kaltinamojo akto, nei pareikštų civilinių ieškinių ribų, tačiau nustatęs juridinius faktus, neleidžiančius spręsti civilinį ieškinį pagal jame pareikštus prašymus, vadovaudamasis aktyvaus teismo funkcija bei atsižvelgdamas į bylos situaciją, teismas gali siūlyti tikslinti pareikštą ieškinį bei spręsti jį, užtikrindamas teismo (nuteistojo) teisės į gynybą, tinkamą procesą principų įgyvendinimą. Nagrinėjamoje byloje žala nukentėjusiajai padaryta nuteistųjų neteisėtais veiksmais, teismų buvo nustatytas tiesioginis priežastinis ryšys tarp jų veiksmų ir atsiradusios žalos – buto netekimo, taip pat jų pasipelnymo iš nusikalstamos veikos faktas, tačiau pirmosios ir apeliacinės instancijų teismai, netinkamai aiškindami ir taikydami įstatymų normas, padarė esminius proceso normų pažeidimus, o tai sutrukdė priimti tinkamus sprendimus baudžiamojoje byloje.

Pirmosios instancijos teismas, palikdamas civilinį ieškinį nenagrinėtą, nesvarstė galimybes priteisti iš nuteistojo prarastos daikto vertės (visos ar dalinės) išieškojimo klausimo, nors tam buvo faktinis ir teisinis pagrindas – byloje yra nustatyta tiek buto vertė, tiek žinoma jo pardavimo iš varžytynių kaina, tiek nustatyta suma, kuri buvo grąžinta nukentėjusiajai po varžytynių, atsiskaičius su O. S. (hipotekos davėja) bei padengus antstolei varžytynių organizavimo išlaidas. Apeliacinės instancijos teismas šį klausimą išsprendė taip pat netinkamai taikydamas ir aiškindamas teisės normas – sprenddamas buto grąžinimo natūra klausimą, nenagrinėjo nei jo atitikimo daiktų, reikšmingų bylos tyrimui ir nagrinėjimui, grupei klausimo, nei tinkamai nustatę teisėtą savininką sprendimo priėmimo momentu, nei sprendė klausimą dėl prarasto daikto vertės (visos ar dalinės) išieškojimo iš nuteistųjų nukentėjusiojo naudai, kas būtų leidę tinkamai, nepažeidžiant teisėtų asmenų interesų bei įstatymo nuostatų, išspręsti šioje byloje pareikštą civilinį ieškinį, nes žala nukentėjusiajai padaryta nuteistųjų veiksmais, pastarieji žalos neatlygino. Byloje nesant pareikšto nukentėjusiųjų ieškinio reikalavimo atlyginti žalą dėl paėmus paskolą vėliau prarasto buto, išplėstinė teisėjų kolegija konstatavo, kad teismai turėjo sudaryti galimybę tikslinti ieškinį dėl nukentėjusiųjų patirtos žalos atlyginimo.

Atsižvelgusi į tai, kas išdėstyta, išplėstinė teisėjų kolegija konstatavo, kad pirmosios instancijos teismas, priimdamas sprendimą palikti civilinį ieškinį nenagrinėtą, o apeliacinės instancijos teismas, priimdamas sprendimą BPK 94 straipsnio 1 dalies 5 punkto pagrindu grąžinti nekilnojamąjį daiktą – butą natūra, padarė esminius baudžiamojo proceso pažeidimus ir tai sutrukdė teismams išsamiai išnagrinėti bylą ir priimti teisingą sprendimą, bei netinkamai taikė ir aiškino BPK nuostatas dėl civilinio ieškinio ir civilinės žalos atlyginimo, dėl to šias nuosprendžio dalis panaikino ir bylą dėl civilinio ieškinio klausimo perdavė iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. kovo 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-50-1073/2019

III. CIVILINĖS BYLOS

Daiktinė teisė

Dėl daugiabučio namo patalpų savininko suinteresuotumo dalyvauti byloje, kurioje ieškinys pareikštas bendrijai

Ieškovė, atlikusi daugiabučio gyvenamojo namo renovavimo (modernizavimo) darbus, pareiškė ieškinį atsakovei (daugiabučio namo savininkų bendrijai) dėl skolos už šiuos darbus priteisimo, o atsakovė – priešieškinį dėl netinkamai atliktų darbų trūkumų ištaisymo išlaidų atlyginimo. Daugiabučio namo patalpų savininkas prašė įtraukti jį į bylą trečiuoju asmeniu,

nepareiškiančiu savarankiškų reikalavimų. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai netenkino šio prašymo.

Kasacinis teismas konstatavo, kad daugiabučio namo savininkų bendrija yra viena iš bendrosios dalinės nuosavybės valdymo formų. Nors bendrija yra ribotos civilinės atsakomybės juridinis asmuo, tačiau ji, kaip civilinės atsakomybės subjektas, turi ypatumų, kuriuos lemia tai, kad namo bendrojo naudojimo objektų savininkas yra ne bendrija, o butų ir kitų patalpų savininkai, turintys disponavimo šiais objektais teisę. Atsižvelgdamas į daugiabučių gyvenamųjų namų ar kitos paskirties pastatų savininkų bendrijos, kaip juridinio asmens, specifiką, į tai, kad savininkai privalo proporcingai savo daliai apmokėti išlaidas namui (statiniui) išlaikyti ir išsaugoti, kasacinis teismas padarė išvadą, kad šios bylos išsprendimas gali turėti įtakos pareiškėjo, kaip daugiabučio gyvenamojo namo patalpų savininko, teisėms arba pareigoms, nes nuo ieškovei iš atsakovės priteistos skolos už atliktus daugiabučio gyvenamojo namo modernizavimo darbus dydžio tiesiogiai priklausys pareiškėjo prievolės dalis. Dėl to kasacinis teismas sprendė, kad bendriją ir pareiškėją sieja materialusis teisinis santykis. Pareiškėjas, abejodamas, ar atsakovė tinkamai įgyvendina savo teisės teisminiame bylos nagrinėjimo procese, siekia padėti atsakovei laimėti bylą ir taip išvengti savo materialiosios teisinės padėties pablogėjimo; duomenų, kad bendrijos ir pareiškėjo pozicijos išsiskiria, nebuvo nustatyta.

Kasacinis teismas pažymėjo, jog aplinkybė, kad bendruosius butų ir kitų patalpų savininkų interesus bylos nagrinėjimo procese, susijusiam su jiems bendrosios dalinės nuosavybės teise priklausančių objektų valdymu, naudojimu ir priežiūra, gina daugiabučio gyvenamojo namo bendrija, atstovaujama bendrijos pirmininko, neeliminuoja patalpų savininko teisinio suinteresuotumo bylos baigtimi ir nepaneigia, kad nuo bylos baigties priklausys pareiškėjo prievolės proporcingai savo daliai apmokėti išlaidas namui (statiniui) išlaikyti ir išsaugoti dydis.

Remdamasis išdėstytomis aplinkybėmis, kasacinis teismas panaikino teismų priimtas nutartis ir įtraukė pareiškėją į bylą trečiuoju asmeniu, nepareiškiančiu savarankiškų reikalavimų.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. kovo 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-97-421/2019

Sutarčių teisė

Dėl atleidimo nuo civilinės atsakomybės už sutarties neįvykdymą dėl valstybės veiksmų

Ieškovė prašė priteisti iš atsakovės (šilumos tiekimo veiklą vykdančios įmonės) nuostolių, susidariusių atsakovei nenupirkus sutartimi sutarto biokuro kiekio, atlyginimą. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinį atmetė. Byloje sprendžiama, ar imperatyviųjų teisės normų pasikeitimas sudaro pagrindą atleisti nuo civilinės atsakomybės.

Kasacinio teismo jau buvo išaiškinta, kad CK 6.157 straipsnio 2 dalies nuostata, jog imperatyviųjų teisės normų pasikeitimas po sutarties sudarymo neturi įtakos sutarties sąlygoms, aiškintina ir taikytina, atsižvelgiant į tęstinį sutartinių santykių pobūdį, todėl sutarties pakeitimas ar vykdymas turi atitikti imperatyviasias teisės normas, galiojančias keičiant ar vykdant sutartį, o ne ją sudarant. Apžvelgiamu atveju buvo nustatyta, kad šalys 2013 m. spalio 31 d. sudarė biokuro pirkimo–pardavimo sutartį, pagal kurią ieškovė įsipareigojo parduoti, o atsakovė – nupirkti konkretų kiekį biokuro. 2013 m. liepos 2 d. Lietuvos Respublikos energijos išteklių rinkos įstatymas (toliau – EIRĮ) buvo papildytas 19¹ straipsniu (įsigaliojo nuo 2014 m. sausio 1 d.), kuris nustatė, kokią biokuro kiekio dalį šilumos tiekėjai ir gamintojai privalo įsigyti energijos išteklių biržoje. Taigi atsakovė, be kitų priežasčių, rėmėsi šiomis imperatyviomis įstatymo normomis atsisakydama pirkti sutartą biokuro kiekį.

Kasacinis teismas nurodė, kad CK 6.253 straipsnio 3 dalyje reglamentuotam pagrindui atleisti nuo civilinės atsakomybės ir jos netaikyti – valstybės veiksams – konstatuoti būtina atitinkamų sąlygų visuma (kumuliatyvios sąlygos): 1) valstybės institucijų veiksmai (aktai); 2) veiksmai (aktai) turi būti nenumatyti ir privalomi asmeniui; 3) veiksmai (aktai) turi būti tokie, dėl kurių įvykdyti prievolę neįmanoma; 4) asmuo neturėjo teisės veiksmų (aktų) ginčyti teismo ar administracine tvarka. Taigi, valstybės institucijų veiksmai (aktai), dėl kurių asmeniui neįmanoma

įvykdyti prievolę, be kita ko, gali būti pagrindas netaikyti civilinės atsakomybės tik tais atvejais, kai šie veiksmai negalėjo būti iš anksto numatyti. Kadangi ieškovė ir atsakovė biokuro pirkimo–pardavimo sutartį sudarė praėjus keturiems mėnesiams po EIRĮ 19¹ straipsnio 1 dalies (2013 m. liepos 2 d. redakcija) priėmimo, kasacinis teismas padarė išvadą, jog teisinio reglamentavimo pokyčiai abiem šalims buvo žinomi iki sutarties sudarymo ir vykdymo pradžios. Aplinkybė, kad minėta EIRĮ redakcija įsigaliojo nuo 2014 m. sausio 1 d., nereiškia, kad valstybės veiksmai buvo nenumatyti ar neprognozuojami, kadangi sutarties sudarymo metu minėtas įstatymas buvo paskelbtas. Taigi atsakovė galėjo ir privalėjo įvertinti savo poreikius ir galimybes, kad būtų užtikrinti imperatyvūs įstatymo reikalavimai atitinkamą biokuro kiekį įsigyti energijos išteklių biržoje ir taip pat vykdomi sutartimi prisiimti įsipareigojimai. Dėl to, nevykdydama sutartinių įsipareigojimų, būtent atsakovė, o ne ieškovė pažeidė sutartines pareigas. Vis dėlto, kasacinis teismas pabrėžė, kad ieškovė, būdama biokuro tiekimo rinkos dalyvė, nors ir turėjo pagrindą tikėtis, jog atsakovė, sudarydama sutartį su ieškove, žino savo poreikius ir galimybes bei jas yra įvertinusi, būdama atidi ir rūpestinga verslininkė, taip pat turėjo pasidomėti, ar atsakovė yra įvertinusi galimas rizikas dėl naujai įsigaliosiančio teisinio reglamentavimo.

Atsižvelgdamas į šias nustatytas aplinkybes, kasacinis teismas panaikino apeliacinės instancijos teismo nutartį ir tenkino 50 proc. ieškinio reikalavimų.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. kovo 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-82-378/2019

Civilinio proceso teisė

Dėl procesinių dokumentų įteikimo juridiniam asmeniui kaip sprendimo už akių priėmimo prielaidos

Atsakovės pateikė teismui pareiškimą dėl sprendimo už akių peržiūrėjimo ir prašė atnaujinti terminą šiam pareiškimui pateikti. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai atsisakė priimti atsakovių pareiškimą. Apžvelgiamu atveju sprendžiamas procesinių dokumentų įteikimo juridiniam asmeniui tinkamumo klausimas.

Kasacinis teismas nurodė, kad, nepavykus faktiškai įteikti procesinio dokumento juridinio asmens registruotos buveinės adresu, teismas turi išnaudoti kitas jam prieinamas priemones, pavyzdžiui, siųsti dokumentus kitų byloje dalyvaujančių asmenų nurodytais, juridinio asmens vadovo gyvenamosios vietos adresais, naudotis elektroninėmis įteikimo priemonėmis ir kt. Tik išnaudojus šias galimybes procesiniai dokumentai gali būti pripažinti įteiktais praėjus dešimčiai dienų nuo jų išsiuntimo į juridinio asmens registruotą buveinę (CPK 123 straipsnio 4 dalis). Dėl to kasacinis teismas konstatavo, kad yra pagrindas keisti kasacinio teismo 2018 m. spalio 11 d. nutartimi civilinėje byloje Nr. e3K-3-361-611/2018 pradėtą formuoti praktiką dėl CPK 123 straipsnio 4 dalyje įtvirtinto teisine fikcija grindžiamo procesinių dokumentų įteikimo juridiniam asmeniui būdo nesuderinamumo su galimybe priimti sprendimą už akių. Taigi kasacinis teismas išaiškino, kad tuo atveju, kai šalis apie pradėtą prieš ją procesą informuojama CPK 123 straipsnio 4 dalyje nustatyta tvarka, teismas, prieš tai išnaudojęs kitas jam prieinamas protingas priemones, siekdamas faktiškai įteikti procesinius dokumentus šaliai, esant CPK 285 straipsnyje nustatytiems pagrindams, gali priimti sprendimą už akių, taip pat tokia pačia forma įteikti sprendimą už akių šaliai, prieš kurią jis priimtas.

Kasacinis teismas nurodė, kad, sprendžiant dėl termino pareiškimui paduoti atnaujinimo, vertintinos aplinkybės, dėl kurių šalis šį terminą praleido, ir šių aplinkybių svarba atsiradusioms pasekmėms, todėl suformulavo tokią teisės aiškinimo taisyklę: tuo atveju, kai sprendimas už akių priimtas prieš šalį, kuri apie pradėtą civilinę bylą buvo informuota teisine fikcija grindžiamu įteikimo būdu, tokiai šaliai pateikus pareiškimą dėl sprendimo už akių peržiūrėjimo praleidus CPK 287 straipsnio 1 dalyje nustatytą terminą, ta aplinkybė, kad buvo remtasi įteikimo fikcija, laikytina svarbia priežastimi, dėl kurios turi būti atnaujinamas terminas pareiškimui dėl sprendimo už akių peržiūrėjimo pateikti, taip užtikrinant asmens teisę į teisminę gynybą ir teisingą teismo procesą. CPK 287 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta teisės norma, jog prašymas atnaujinti praleistą

pareiškimo padavimo terminą negali būti paduotas, jeigu praėjo daugiau kaip trys mėnesiai nuo sprendimo už akių priėmimo dienos, gali būti taikomas tik toms procesinėms situacijoms, kai prašymą peržiūrėti sprendimą už akių paduoda asmuo, kuris buvo faktiškai (realiai) informuotas apie teismo procesą. Kasacinis teismas taip pat akcentavo, kad tuo atveju, kai praleistas terminas pareiškimui dėl sprendimo už akių peržiūrėjimo pateikti atnaujinamas dėl to, kad procesiniai dokumentai šaliai – juridiniam asmeniui – įteikti CPK 123 straipsnio 4 dalyje nustatytu teisine fikcija grindžiamu būdu, ir pareiškimas priimamas nagrinėti, pareiškimą pateikusiai šaliai kaip nevykdžiusiai atskleidimo pareigos tenka CPK 288 straipsnio 7 dalyje nustatytos tokio proceso pasekmės.

Atsižvelgdamas į tai, kad, siunčiant procesinius dokumentus vienai iš atsakovių, nebuvo išnaudotos visos protingos priemonės, kasacinis teismas panaikino teismų procesinius sprendimus, atnaujino terminą atsakovių pareiškimui dėl sprendimo už akių peržiūrėjimo paduoti ir šio pareiškimo priėmimo klausimą perdavė nagrinėti iš naujo pirmosios instancijos teismui.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. kovo 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-16-313/2019

Dėl antstolio teisės atlikti priešpriešinių reikalavimų įskaitymą, kai vykdomuosius veiksmus dėl skolininko ir išieškotojo vykdo skirtingi antstoliai

Pareiškėja prašė panaikinti antstolio patvarkymą dėl priešpriešinių išieškotinių sumų įskaitymo. Pareiškėjos teigimu, antstolis negalėjo atlikti tokio įskaitymo, nes vykdomuosius veiksmus dėl skolininkės ir išieškotojos vykdo skirtingi antstoliai; be to, antstolis neatliko vykdymo veiksmų, tad nepagrįstai apskaičiavo sau atlyginimą. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai pareiškėjos skundą atmetė.

Kasacinis teismas nurodė, kad CPK 687 straipsnyje reglamentuotas priešpriešinių reikalavimų įskaitymas vykdymo procese yra procesinis priverstinio vykdymo veiksmas, kuris atliekamas be prievolės šalies (šalių) valios. Apžvelgiamu atveju buvo nustatyta, kad išieškojimą pagal išieškotojos ir skolininkės vykdomuosius dokumentus dėl priešpriešinių pinigų sumų išieškojimo vykdo skirtingi antstoliai. Tačiau kasacinis teismas pažymėjo, kad įstatymų leidėjas nėra suformulavęs imperatyvių draudimų, ribojančių antstolio teisę atlikti priešpriešinių išieškotinių sumų įskaitymą tuo atveju, kai priešpriešinių sumų išieškojimą atlieka skirtingi antstoliai. Šioje normoje terminas „antstolis“ vartojamas valstybės įgaliotam asmeniui bendrąja prasme apibrėžti, ir nesudaro pagrindo išskirti situacijas, kai išieškotojo ir skolininko vykdomieji dokumentai vykdomi to paties antstolio ar skirtingų antstolių. Aiškinant šią normą, svarbu atsižvelgti į jos tikslą – operatyvesnį ir ekonomiškesnį vykdymo procesą. Kadangi antstolis nustatė, jog abu vykdomieji dokumentai yra dėl skolininkės ir išieškotojos priešpriešinių sumų, esančių toje pačioje išieškojimo eilėje, priešpriešiniai reikalavimai yra piniginiai ir vykdytini, kasacinis teismas sprendė, jog antstolis pagrįstai priėmė patvarkymą dėl skolininkės ir išieškotojos priešpriešinių reikalavimų įskaitymo.

Kasacinis teismas pažymėjo, jog priverstinio vykdymo proceso metu skolininkui sumokėjus skolą ar kitaip atsiskaičius su išieškotoju, nėra pagrindo pripažinti, kad skolininkas vykdomąjį dokumentą įvykdė gera valia, nes tą jis padaro jau prasidėjus priverstinio vykdymo procesui. Kadangi priešpriešinių išieškotinių sumų tarpusavio įskaitymas taip pat yra priverstinio vykdymo priemonė, tai faktas, kad antstolis vykdomojo proceso metu atliko įskaitymą, nėra pagrindas laikyti, kad antstolis neįvykdė vykdomojo dokumento. Taigi įskaitymas, atliktas pasibaigus raginime nurodytam terminui, nesudaro pagrindo nukrypti nuo atlyginimo antstoliui apskaičiavimo taisyklių. Antstolis turi teisę atlyginimą įtraukti į vykdomo išlaidų apskaičiavimą ir pradėti šio atlyginimo išieškojimą kartu su skolos išieškojimu. Kasacinis teismas konstatavo, kad, esant nustatytai aplinkybei, jog skolininkas nėra padengęs skolos savo iniciatyva per raginime nurodytą terminą, vykdomojo procese antstolio atliktas priešpriešinių piniginių reikalavimų įskaitymas laikytinas tokiu vykdomojo veiksmu, už kurį turi būti mokamas antstoliui atlyginimas, apskaičiuotas nuo visos įskaitymo būdu išieškotos sumos.

Remdamasis nustatytais aplinkybėmis, kasacinis teismas apeliacinės instancijos teismo nutartį paliko nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. kovo 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-96-611/2019

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

Gynėjų g. 6, 01109 Vilnius

Tel. + 370 5 2 616 466

Faks. + 370 5 261 6813

El. paštas: lat@teismas.lt

www.lat.lt